

Maria Grzybek, Wiesław Szopiński

Uniwersytet Rzeszowski

WPLYW JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO NA FUNKCJONOWANIE INDYWIDUALNYCH GOSPODARSTW ROLNYCH W OPINII ICH WŁAŚCICIELI

*IMPACT OF LOCAL GOVERNMENT UNITS ON FUNCTIONING
OF INDIVIDUAL FARMS IN THE OPINION OF THEIR OWNERS*

Słowa kluczowe: samorząd terytorialny, rolnicy, obszary wiejskie

Key words: local government, farmers, rural areas

Abstrakt. Celem badań było przedstawienie opinii indywidualnych rolników, dotyczących wpływu samorządów lokalnych z siedmiu gmin wiejskich województwa podkarpackiego na funkcjonowanie gospodarstw rolnych. Zagadnienie scharakteryzowano według płci, wieku, miejsca zamieszkania, wykształcenia oraz powierzchni gospodarstw rolnych. Z opinii badanych rolników wynikało, że samorządy lokalne relatywnie słabo angażują się w świadczenie pomocy właścicielom indywidualnych gospodarstw rolnych.

Wstęp

Jednostki samorządu terytorialnego stanowią jeden z ważnych elementów otoczenia instytucjonalnego gospodarstw rolnych w XXI wieku [Czudec i in. 2008]. Według *Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego* (Dz.U. z 1994 r., nr 124. art. 3, ust 1, poz. 607 i 608), pojęcie samorząd terytorialny oznacza prawo i zdolność społeczności lokalnych w granicach określonych prawem, do kierowania i zarządzania zasadniczą częścią spraw publicznych na ich własną odpowiedzialność i w interesie mieszkańców. W odniesieniu do tej definicji, Wojciechowski [2000] stwierdził, że jest to szerokie znaczenie, gdyż dotyczy wspólnoty mieszkańców, określa terytorium, podmiotowość prawną i zakres uprawnień. Jędrzejewski [2004] podkreślił, że w ustroju administracji państwowej samorząd oznacza samodzielne i niezależne wykonywanie przez określone struktury wielu zadań państwowych o charakterze administracyjnym. Należy zauważyć, że w Polsce znaczenie samorządów lokalnych wzrosło z chwilą objęcia obszarów wiejskich i rolnictwa regulacjami wspólnej polityki rolnej (WPR), z której wynikają priorytety rozwojowe dla wsi, wyrażone w programach aktywizacji społeczności wiejskiej oraz w znacznym wsparciu finansowym terytoriów wiejskich i rolnictwa. Ma to szczególne znaczenie dla takich województw jak np. podkarpackie, którego obszar stanowi 5,7% powierzchni Polski, a udział mieszkańców w ogólnej liczbie ludności kraju wynosi 5,5%. Województwo to charakteryzuje się także niskim poziomem rozwoju gospodarczego, bardzo wysokim odsetkiem ludności wiejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców (59,5%), ekonomicznie słabym rolnictwem przy równocześnie relatywnie wysokim udziale osób utrzymujących się z pracy w rolnictwie.

Celem badań było przedstawienie opinii rolników – właścicieli gospodarstw o zróżnicowanej powierzchni użytków rolnych na temat wpływu samorządów terytorialnych na funkcjonowanie gospodarstw indywidualnych.

Materiał i metodyka badań

Wykorzystane w pracy materiały pochodzą ze źródeł pierwotnych. Badania empiryczne z użyciem kwestionariusza ankiety i metody wywiadu bezpośredniego, przeprowadzili w 2012 r. studenci Wydziału Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego, w ramach pracy dyplomowej.

Badaniami objęto siedem gmin wiejskich (Chłopice, Czarna, Czudec, Kołaczyce, Strzyżów, Tuszów Narodowy, Wielopole Skrzyńskie) zlokalizowanych w różnych częściach województwa podkarpackiego. Ogółem zebrano 385 kwestionariuszy ankietowych, natomiast po ich weryfikacji do zestawień i interpretacji wyników do dalszych analiz, zakwalifikowano 354 kwestionariusze ankietowe. Respondentów dobrano celowo, uwzględniając powierzchnię gospodarstwa i miejsce zamieszkania (wybrano wsie będące siedzibami gmin i wsie peryferyjne). Interpretując wyniki badań posłużono się metodą indukcyjno-dedukcyjną. Skalę zjawiska oraz stopień ważności czynnika sprawczego podawanego przez ankietowanych określono procentowo.

Wyniki badań

Wśród badanej zbiorowości właścicieli gospodarstw rolnych przeważali mężczyźni (62,7%), kobiety stanowiły 37,3%. Ankietowani reprezentowali cztery grupy wiekowe, których udział był bardzo zróżnicowany. Największy odsetek (56,8%) dotyczył rolników w przedziale wiekowym od 40 do 59 lat. Udział wypowiedających się w wieku od 25 do 39 lat wynosił 41,2%, natomiast w wieku od 18 do 24 lat (najmłodszych) i powyżej 60. roku życia (najstarszych) wyniósł po 1,0%. Ze wsi będących siedzibami gmin pochodziło 64,4% ankietowanych, z miejscowości peryferyjnych – 35,6%. Odsetek właścicieli indywidualnych gospodarstw rolnych, którzy mieli wykształcenie podstawowe wynosił 10,2%, a zasadnicze 35,6%. Najwięcej z nich, bo 45,8% miało wykształcenie średnie, a tylko 8,4% legitymowało się dyplomem wyższej uczelni. Z gospodarstw najmniejszych obszarowo (od 1,01 do 1,99 ha powierzchni użytków rolnych) pochodziło 8,5% badanych. Największą grupę (47,3%) stanowili reprezentanci gospodarstw o powierzchni od 2,00 do 4,99 ha. Rolników z gospodarstw od 5,00 do 6,99 ha było 18,6%, a właścicieli warsztatów rolnych o powierzchni od 7,00 do 9,99 ha – 13,5%. Z gospodarstw o areale 10 ha i większym opinię wyraziło 12 właścicieli.

Strukturę wypowiedzi rolników na temat wpływu samorządów terytorialnych na funkcjonowanie indywidualnych gospodarstw rolnych według czynników demograficzno-społecznych zaprezentowano w tabeli 1. Z danych wynika, że wśród ogółu badanych pozytywną ocenę wyraziło 22% rolników. Przewagę stanowiły (ponad 47%) opinie o neutralnym wpływie samorządów

Tabela 1. Opinie rolników dotyczące wpływu samorządu terytorialnego na funkcjonowanie gospodarstw indywidualnych, według czynników demograficzno-społecznych

Table 1. Opinions of farmers on impact of local government on functioning of individual farms according to socio-demographic factors

Wyszczególnienie/ Specification	Wpływ/Impact			
	pozytywny/ positive	obojętny/ neutral	negatywny/ negative	brak zdania/ no opinion
	udział odpowiedzi/share of answer [%]			
Ogółem/Total	22,0	47,5	18,6	11,9
Płeć/Gender:				
– kobiety/women	22,7	36,4	31,8	9,1
– mężczyźni/men	21,6	54,1	10,8	13,5
Wiek/Age:				
– 18-24	20,0	60,0	20,0	-
– 25-39	33,3	33,3	26,7	6,7
– 40-59	17,6	50,0	17,6	14,8
– >60	20,0	60,0	-	20,0
Miejsce zamieszkania/Place of residence:				
– wieś siedziba gminy/village, location of a commune	26,3	42,1	18,4	13,2
– wieś peryferyjna/remote village	14,3	57,1	19,1	9,5

Źródło: obliczenia własne

Source: own study

dów lokalnych na funkcjonowanie gospodarstw rolnych. Około 19% negatywnie zaopiniowało oddziaływanie samorządów na rozwój gospodarstw w ich środowiskach lokalnych, a prawie co ósmy rolnik nie miał zdania na ten temat. Rozpatrując charakteryzowane zjawisko według płci należy zauważyć, że struktura wypowiedzi kobiet i mężczyzn, dotyczących pozytywnych opinii była bardzo zbliżona i ukształtowała się na poziomie około 22%, z nieznaczną, bo zaledwie 1,1 p.p. wyższą w przypadku kobiet. Dużo większe zdywersyfikowanie w opiniach pomiędzy płciami miało miejsce w odniesieniu do obojętnego wpływu samorządów na gospodarstwa rolne. Na ten temat wypowiedziała się przeważająca (54%) grupa mężczyzn i aż o 17,7 p.p. mniej kobiet. Różnica zdań wystąpiła także przy negatywnych opiniach. W tym przypadku aż o 21,0 p.p. więcej było krytycznych ocen wyrażonych przez kobiety niż mężczyzn. Wśród obu płci wystąpiły osoby nie potrafiące wyrazić opinii związanej z badanym zagadnieniem, co dotyczyło ponad 9% kobiet i o 4,4 p.p. więcej mężczyzn.

Analizując zagadnienie według przedziałów wiekowych na uwagę zasługuje fakt, że najwięcej pozytywnych wypowiedzi (1/3) – udzieliły osoby reprezentujące grupę wiekową od 25 do 39 lat, najmniej natomiast rolnicy w wieku od 40 do 59 lat. Z grupy najmłodszych i najstarszych rolników co piąty uważał, że samorzady lokalne wywierają pozytywny wpływ na funkcjonowanie gospodarstw rolnych. Jednocześnie w tych obydwu grupach wystąpiła zdecydowana przewaga (60%) osób, wyrażających opinie o neutralnym oddziaływaniu samorządów. Jeśli chodzi o negatywny wpływ, nie zauważały go tylko najstarsze osoby. Natomiast najbardziej krytycznie (ok. 27%) wypowiadali się rolnicy w wieku 25-39 lat, jedna piąta w wieku 18-24 lat i prawie 18% z grupy od 40 do 59 lat. Wśród badanych grup wiekowych tylko najmłodsi rolnicy wykazali skonkretyzowane opinie. Natomiast aż jedna piąta właścicieli gospodarstw najstarszych wiekiem nie potrafiła zająć własnego stanowiska, oceniając samorząd lokalny działający w gminie.

Uwzględniając miejsce zamieszkania wypowiadających się rolników należy zauważyć, że zdecydowanie większy był odsetek pozytywnych opinii właścicieli gospodarstw reprezentujących wieś będącą centrum gminy (o 12,0 p.p.). W przypadku rolników zamieszkujących wsie peryferyjne aż 57% respondentów wskazało na neutralne oddziaływanie samorządów na gospodarstwa rolne. W obydwu typach wsi wyrównany był udział opinii o negatywnym wpływie samorządów na rozwoju warsztatów rolnych (od 18 do 19%). Do braku zdania na temat władz lokalnych przyznało się 13% rolników zamieszkałych we wsi będących siedzibami gmin i o 3,7 p.p. mniej mieszkańców reprezentujących wsie peryferyjne.

Tabela 2. Opinie rolników dotyczące wpływu samorządu terytorialnego na funkcjonowanie gospodarstw indywidualnych według wykształcenia i powierzchni gospodarstwa

Table 2. Opinions of farmers on impact of local government on functioning of individual farms according to educational background and farm area

Wyszczególnienie/ Specification	Wpływ/Impact			
	pozytywny/ positive	neutralny/ neutral	negatywny/ negative	brak zdania/ no opinion
	udział odpowiedzi/share of answer [%]			
Wykształcenie/Education:				
– podstawowe/primary	16,7	50,0	16,7	16,6
– zawodowe/vocational	19,0	61,9	14,3	4,8
– średnie/secondary	14,8	44,0	22,2	18,6
– wyższe/higher	80,0	-	20,0	-
Powierzchnia gospodarstwa/Farm area [ha]:				
1,01-1,99	-	80,0	-	20,0
2,00-4,99	21,4	42,9	21,4	14,3
5,00-6,99	36,4	36,4	27,2	-
7,00-9,99	-	87,5	12,5	-
>10,00	42,8	14,3	14,3	28,6

Źródło: obliczenia własne

Source: own study

Dane zawarte w tabeli 2 ukazują strukturę wypowiedzi rolników dotyczącą wpływu samorządów lokalnych na funkcjonowanie gospodarstw rolnych. Wynika z nich, że opinie na temat pozytywnego wpływu samorządów lokalnych na funkcjonowanie gospodarstw rolnych wyraziło aż 80% rolników mających wykształcenie wyższe, prawie 15% właścicieli gospodarstw z wykształceniem średnim, niecałe 17% z podstawowym i 19% z zawodowym. Na temat neutralnego oddziaływania samorządów na rozwój gospodarstw najczęściej wypowiedziało się rolników z wykształceniem zasadniczym (62%), połowa z podstawowym i 44% ze średnim wykształceniem. Negatywne oddziaływanie samorządów na gospodarstwa zauważyła jedna piąta respondentów z wykształceniem wyższym, ponad 22% ze średnim, prawie 17% z podstawowym i 14% z zawodowym. Skonkretyzowanej opinii na temat roli samorządów lokalnych w odniesieniu do gospodarstw rolnych nie miało prawie 5% rolników z wykształceniem zawodowym, 17% z podstawowym i najczęściej, gdyż około 19%, z wykształceniem średnim.

Analizując zagadnienie według grup obszarowych należy zauważyć, że na temat pozytywnego wpływu samorządów lokalnych na funkcjonowanie gospodarstw rolnych nie wypowiedzieli się właściciele z gospodarstw o powierzchni od 1,01 do 1,99 ha, jak również o powierzchni od 7,00 do 9,99 ha. Natomiast pozytywne oddziaływanie samorządów dostrzegło najczęściej rolników gospodarujących na powierzchni 10 ha i większej (około 43%), 36% z gospodarstw 5,00-6,99 ha, a ponad 21% z gospodarstw 2,00-4,99 ha. Na temat neutralnego oddziaływania samorządów dominowały wypowiedzi rolników z najmniejszych obszarowo gospodarstw (80%) i o powierzchni od 7,00 do 9,99 ha – aż 87,5%. Pogląd ten został także poparty przez znaczną część wypowiadających się właścicieli gospodarstw 2,00-4,99 ha (prawie 43%) oraz gospodarstw 5,00-6,99 ha (ponad 36%). O neutralnym i negatywnym wpływie działań samorządowców na rzecz rozwoju gospodarstw indywidualnych wypowiedziało się po ponad 14% właścicieli największych gospodarstw. Jednocześnie w tej ostatniej grupie rolników prawie 29% z nich nie potrafiło ocenić pracy samorządów lokalnych dotyczących ich warsztatów rolnych. Brak zdania w omawianej kwestii wyraziło 20% właścicieli najmniejszych gospodarstw i ponad 14% z gospodarstw o powierzchni od 2,00 do 4,99 ha.

Podsumowanie

Od ponad dwudziestu lat ustrój gospodarczy i polityczny Polski sprzyja doskonaleniu struktur instytucjonalnych z otoczenia gospodarstw rolnych. Znacząca rola wobec tych podmiotów przypadła samorządom terytorialnym, zwłaszcza po 2004 r., z chwilą rozpoczęcia realizacji na obszarach wiejskich WPR. Wsparcie rolników indywidualnych przez samorządy lokalne powinno polegać przede wszystkim na szybkim i wiarygodnym informowaniu producentów rolnych o możliwościach korzystania z różnych form i rodzajów pomocy w celu doskonalenia funkcjonowania warsztatów rolnych, a w efekcie osiągnięcia relatywnie korzystnych dochodów rolniczych.

Z opinii badanych rolników gospodarujących w gminach wiejskich województwa podkarpackiego wynikało, że samorządy lokalne relatywnie słabo angażują się w świadczenie pomocy właścicielom indywidualnych gospodarstw rolnych. Świadczy o tym przewaga opinii rolników na temat neutralnego, a nawet negatywnego wpływu samorządowców na funkcjonowanie gospodarstw. Największy odsetek osób, które zauważyły pozytywny wpływ przedstawicieli samorządów lokalnych na rozwój gospodarstw rolnych wystąpił wśród właścicieli największych gospodarstw. Pozytywne opinie lokalnym samorządom wystawili przede wszystkim rolnicy z wykształceniem wyższym (80% odpowiedzi). Wśród wypowiadających się właścicieli gospodarstw rolnych prawie co ósmy nie miał zdania na temat zaangażowania się przedstawicieli samorządów terytorialnych w rozwój gospodarstw rolnych, co sugeruje, że część rolników przyjmuje bierną postawę i nie interesuje się bieżącymi zagadnieniami, związanymi z rolnictwem i z otaczającą ich sytuacją gospodarczą. W największym zakresie dotyczyło to rolników powyżej 60. roku życia.

Literatura

- Czudec A., Kata R., Miś T., Zajac D. 2008: *Rola lokalnych instytucji w przekształcaniu rolnictwa o rozdrobnionej strukturze gospodarstw*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 60.
- Europejska Karta Samorządu Terytorialnego*, Dz.U. z 1994 r., nr 124. art. 3, ust 1, poz. 607 i 608.
- Jędrzejewski L. 2004: *Polityka finansowa jednostek samorządu terytorialnego*, Wyd. ODDK, Gdańsk, s. 57.
- Wojciechowski E. 2000: *Aktualność problematyki zarządzania w samorządzie terytorialnym*, [W:] E. Bojar, B. Pławgo (red.), *Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym*, Wyd. Nauka – Edukacja, Warszawa, s. 93.

Summary

In this paper opinions of individual farmers from Podkarpackie Province were analyzed in terms of impact of local governments on functioning of farms. The research has proved that the highest number of positive opinions was given by farmers from the largest farms and farmers representing higher educational background. It has also turned out that some farmers, especially the ones above 60 years old take a passive life attitude and they do not take care of current matters regarding local governments' involvement in farm development.

The surveyed farmers in rural areas from Podkarpackie region pointed out that local governments relatively poorly engaged in the provision of assistance to owners of private farms.

Adres do korespondencji
dr hab. Maria Grzybek, prof. UR, dr Wiesław Szopiński
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Ekonomii
Katedra Marketingu i Przedsiębiorczości
ul. Ćwiklińskiej 2b
35-601 Rzeszów
tel. (17) 872 16 18
e-mail: wszopin@univ.rzeszow.pl